

WOONWAGENCULTUUR WAT IS DAT?

WAAROM ZIJN WOONWAGENBEWONERS ZO'N APARTE GROEP MENSEN? WAAROM WILLEN ZE NIET GEWOON IN EEN STENEN HUIS WONEN? WAAROM WONEN ZE IN WAGENS DIE AL LANG NIET MEER RIJDEN KUNNEN? EN WAAROM ZIE JE OP HET JOURNAAL EN LEES JE IN DE KRANT ZO VAAK OVER CRIMINALITEIT ONDER WOONWAGENBEWONERS?

ALS WOONWAGENBEWONERS WILLEN WE GRAAG UITLEG GEVEN EN IETS VERTELLEN OVER ONZE CULTUUR.

BIJ ONS HOEFT NIEMAND NAAR HET BEJAARDENHUIS

Wie wel eens bij een woonwagenbewoner op bezoek is geweest – verreweg de meeste mensen zullen dat nooit gedaan hebben – zal zich over een aantal gewoonten en gebruiken van ons verbaasd hebben. Als we weten dat je niet met kwade bedoelingen komt, ben je van harte welkom. Maar er wordt wel verwacht dat je bij de deur je schoenen uittrekt, want in de wagen loop je niet op schoenen. Als je je handen wil wassen, doe je dat niet in de gootsteen, dat vinden we onhygiënisch want in de keuken wordt het eten klaargemaakt. Wat dat eten betreft, je mag altijd wel mee-eten. In de wagen wordt niet voor een precies aantal mensen gekookt, want er kunnen altijd onverwachte gasten komen. En meestal komt er ook wel iemand binnenlopen, een zoon, een neef, een zus, een buurvrouw.

Op een woonwagenkamp kennen we elkaar goed en zien en spreken elkaar iedere dag. We zorgen ook voor elkaar. Kinderen op een kamp gaan niet naar de crèche, er is altijd wel iemand die oppassen wil. En het is ondenkbaar dat

iemand die oud is naar een verzorgingshuis gaat, ook de zorg voor ouderen regelen we op het kamp zelf. Deze zorg voor elkaar is precies wat de overheid op dit moment aan alle Nederlanders vraagt!

De mensen die even de wagen binnen komen lopen zijn heel vaak familieleden. Want dat is het belangrijkste kenmerk van onze cultuur: we willen bij elkaar wonen, op een woonwagencamp, in familieverband.

ONZE GESCHIEDENIS

Vanaf het moment dat mensen, Nederlanders, gingen rondreizen om aan de kost te komen, bijvoorbeeld als marskramer of als landarbeider om te werken bij de boeren, zijn ze als een aparte groep beschouwd. In een samenleving waarin iedereen elkaar kende en controleerde en waarin iedereen altijd op dezelfde plek bleef wonen, waren zij vreemden van buiten. Daarom werden deze rondreizende mensen gewantrouwd, vooral door de overheid. Dat heeft de relatie met de reizende mensen – als woonwagenbewoners noemen we ons nog steeds het liefst reizigers – altijd moeilijk gemaakt.

Toen aan het eind van de 18^e eeuw voor het eerst mensen met het hele gezin in wagens gingen reizen, mochten ze dikwijls niet in een stad of dorp staan maar moesten ergens buiten de bebouwde kom overnachten. Je wist het

immers maar nooit met die 'zwerfers' en als er ergens ingebroken werd, kreeg de reiziger al heel gauw de schuld. Toch werd er van hun diensten wel gebruikge- maakt: de scharensleep sleepte de messen, de ketellapper repareerde de pannen en de venter die de deuren langsging met garen en band had toch vaak spullen bij zich waar behoefte aan was.

De verhouding tussen woonwagenbewoners en de overheid beleefde een dieptepunt tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het reizen met een woonwagen, en later zelfs ook het wonen in een wagen, werd ons verboden. Onder de woonwagenbewoners waren ook veel Sinti, zigeuners genoemd, en die werden, net als de Joodse bevolking, afgevoerd naar concentratiekampen en in de meeste gevallen om het leven gebracht.

Na de bevrijding kregen we de vrijheid van reizen heel even terug. Maar in 1968 kwam er een algeheel trekverbod en werden we verplicht om op daartoe aangewezen plekken te staan. Dat waren grote regionale kampen, vaak honderden wagens bij elkaar. Met een omheining van prikkeldraad en vaak een slagboom. Soms zelfs met een politiepost bij de ingang. Deze kampen hadden eigen voorzieningen: een school, een wijkgebouw. Het contact met de 'gewone' samenleving ging hierdoor grotendeels verloren. Ook het uitoefenen van onze ambachten werd onmogelijk: als je met honderden mensen die hetzelfde beroep hebben op een kamp woont, kun je de kost niet meer verdienen met het slijpen van messen of met venten. In die tijd zijn veel woonwagenbewoners bijstandsafhankelijk geworden.

Toen de fatale gevolgen van het grote kampenbeleid duidelijk werden, veranderde het beleid: nu kwamen er kleine woonwagenkampjes van tien of twaalf plaatsen waar we, helaas opnieuw

gedwongen, naar toe moesten. Het idee was dat door de kleine kampen in de wijken de kloof tussen de woonwagbewoners en de mensen die in een huis wonen overbrugd zou worden. Dat is maar voor een deel gelukt. Nog steeds komt het voor dat de vestiging van een kampje leidt tot veel verzet in een wijk. Als het compromis dan is dat het kamp er wel komt, maar dan met een muur eromheen, is er van integratie niet veel sprake meer.

Zo zijn we als woonwagbewoners toch een aparte groep gebleven, met onze eigen cultuur die op veel punten anders is dan wat voor de niet-woonwagbewoners normaal is. Woonwagbewoners spreken van de verschillen tussen de reizigers en de burgers.

Tot de wereld van de reizigers horen ook de Sinti en de Roma, meestal aangeduid met de als neerbuigend ervaren naam 'zigeuners'. Hoewel met name de Sinti al lang in Nederland wonen en op veel plaatsen verbreed zijn met de woonwagbewoners – het is immers ook een van nature reizend volk – zijn er toch verschillen. Net als de van oorsprong Nederlandse woonwagbewoners hebben ook de Sinti en de Roma een geheel eigen geschiedenis en cultuur. En ook zij hebben in de maatschappij te maken met vooroordelen en discriminatie.

ONZE RIJKE TRADITIES

Nog een paar kenmerken van de woonwagcultuur: al staat de wagen niet meer op wielen en is hij veel groter dan de vroegere wagen, het is géén huis. Er is geen fundament en de vloer ligt meestal een meter boven maaiveld. De wagen is bovendien verplaatsbaar, ook al gaat dat niet meer op wielen over de weg. In de wagen is de vrouw de baas en zij zorgt meestal dat het er brandschoon is. Het interieur is vaak in de romantische stijl en beeldjes van kristal of porselein zijn er altijd wel.

We brengen veel tijd buiten door. 's Zomers gaan we vaak met een caravan op pad, ook dikwijls om te handelen. Daarin uit zich onze drang naar vrijheid, naar het reizen zoals vroeger.

De jonge generatie op het kamp gaat naar school, gewoon de school in de wijk. Dat ze daar gepest worden en voor kamper uitgescholden, komt gelukkig steeds minder vaak voor. Het aantal jeugdigen dat na de basisschool of het vmbo doorleert, stijgt, maar opvallend is dat veel van onze kinderen kiezen voor een zelfstandig beroep, velen zijn zzp-er. Ook op dit punt uit zich de drang naar vrijheid, onafhankelijkheid.

Familierituelen worden op het kamp anders, meestal veel uitbundiger gevierd. Een eerste communie is een groot feest waaraan veel voorbereiding voorafgaat. Hetzelfde geldt voor een huwelijksfeest. Bijzonder is daarbij het feit dat een

jongen en een meisje bij een serieuze relatie eerst weglopen en samen de nacht ergens anders doorbrengen. Door de familie worden ze dan gezien als getrouwd, later wordt dat gevierd met een groot huwelijksfeest. Als er kinderen geboren worden, krijgen die de naam van de grootouders, er zijn namen die al vele generaties gebruikt worden. Toch is er geen verwarring als er namen genoemd worden, want vrijwel iedereen heeft een bijnaam.

Bij een overlijden worden er geen rouwkaarten gestuurd. Als woonwagenebewoners hebben we onze eigen manieren om met elkaar te communiceren, dat blijkt want van heinde en verre komen de mensen om een begrafenis bij te wonen. De kist is dan bedekt met bloemen en meestal is er voor de gasten een bidprentje.

Opvallend is ook dat woonwagenebewoners niets hebben met het op schrift stellen van bijvoorbeeld afspraken. Als je met iemand een overeenkomst sluit, geef je je woord. En je woord, daar hou je je aan, dat hoeft echt niet eerst op papier.

De laatste tijd wordt het besef steeds sterker dat onze tradities en gebruiken samen een bijzondere cultuur vormen. Een cultuur die dreigt verloren te gaan, zeker als het wonen in familieverband op een kamp onmogelijk zou worden.

ONZE CULTUUR IS ERKEND ALS IMMATERIEEL ERFGOED

Als woonwagenebewoners zetten we ons in voor het behoud van de woonwagencultuur. Omdat we zelf graag het leven dat we van kinds af aan gewend zijn willen voortzetten, maar ook omdat we onze cultuur willen overdragen aan onze kinderen, als een erfenis op cultureel gebied.

Onze Vereniging Behoud Woonwagencultuur in Nederland, die we als groepje enthousiaste woonwagenebewoners hebben opgericht, heeft dit streven vormgegeven door de cultuur voor te dragen voor de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed in Nederland. De plaatsing op deze inventaris vond plaats in augustus 2014 met een groot feest, met als effect dat veel mede-woonwagenebewoners zich meer bewust geworden zijn van de waarde van onze cultuur.

Zie voor meer informatie over de Vereniging Behoud Woonwagencultuur in Nederland onze website: www.behoudwoonwagencultuurinnederland.nl

Meer informatie over de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed vind je op www.immaterieelerfgoed.nl

Wij hebben ook een lesbrief over onze cultuur geschreven. Wil je een spreekbeurt houden op school en zoek je een mooi onderwerp, dan biedt deze lesbrief hulp. De lesbrief is te downloaden op www.behoudwoonwagencultuurinnederland.nl